

Görögök¹

A magyar–görög kapcsolatok története a honfoglalás kori időkre nyúlik vissza. Egy óbizánci feljegyzés szerint Arethasz érsek 902-ben emlékezett meg a türköknek nevezett magyarokról egy Bölcs Leó császár jelenlétében tartott asztali beszédében. Bölcs Leó fia, Bíborbanszületett Konstantin *De administrando imperio* (A birodalom kormányzása) című munkájában többször is foglalkozott a türkökkel. Uralkodása elején, 944-körül a Bizánci Birodalom és a magyarok között létrejött békeszerződés megpecsételéseként magyar előkelők, vezérek, fejedelmek, hercegek érkeztek Konstantinápolyba, és keresztelkedtek meg. A magyarok első keresztény püspöke Hierotheosz görög szerzetes volt. Az egyházszakadás után létesült első magyarországi kolostorok görög barátokkal népesültek be. A Szent Gellért-legenda szerint Ajtony vezér „Maros városában monostort épített Keresztelő Szent János tiszteletére. Apátot helyezvén abba, görög barátokkal, az ő törvényük és szertartásuk szerint.”

Az Árpád-ház uralkodása idején az egész országban létesültek görög kolostorok. Bár Szent István király Rómát választotta, III. Ince pápa szemrehányó leveléből tudjuk, amelyet 1204-ben intézett a magyar királyhoz, hogy az országban csak egy latin kolostor működött számos görög kolostorral szemben.² A görög és a magyar uralkodó családokat számos házassági kötelék fűzte egymáshoz. Szent László király lánya, Piroska, aki Konstantinápolyban az Irini (ókorias kiejtés szerint: Eiréné) nevet kapta, II. Ioannész Komnénosz császárhoz ment feleségül. Az Ortodox Egyházban a mai napig szentként tisztelik. V. István leányát, Annát II. Andronikosz Paleologosz császár vette feleségül. István anyja, Margit-Mária (IV. Béla felesége) viszont I. Theodorosz Laszkarisz bizánci császár leánya volt.

Az Árpád-ház kihalása után az ortodoxok, s főként a görögök helyzete egyre nehezebbé vált Magyarországon. Nagy Lajos király 1366-ban kiűzette őket Krassó és Keve megyéből, és megtiltotta a házasságkötést az ortodoxok és a római katolikusok között. Azok, akik nem tértek át a római katolikus hitre, nem szerezhettek nemességet. Konstantinápoly 1453-ban bekövetkezett eleste után azonban Mátyás király pártfogásába vette az országba menekült ortodoxokat. A 16. századtól ortodox vallású görög kereskedők érkeztek Erdélybe, majd Pestre. Szakmai versenytársakkal nem kellett megküzdeniük, ráadásul kiváltságos vámtarifákat élveztek. Ezek a görög vándorkereskedők nagyon korán kereskedelmi kompániákat, társulásokat hoztak létre.

Ezzel párhuzamosan egyházközségeket is alakítottak, amelyek a területileg illetékes hazai ortodox püspökök joghatósága alá tartoztak. Buda visszafoglalása után I. Lipót császár 1686-os felhívására – többek közt az észak-görögországi Ipiroszból és Macedóniából –, görög kereskedők újabb áradata érkezett Magyarországra. Az 1720-as évekig kevesen telepedtek le véglegesen, szívesebben folytattak közvetítő kereskedelmet: a török birodalomból hozott árukat osztrák és magyar területeken értékesítették, az Ausztriában vásárolt termékeket

¹ Forrás: [htt p://www.ellinismos.hu/](http://www.ellinismos.hu/).

² Görög kolostorok pl. a Szent Panteleimón-kolostor a mai Dunaújvárosban, és Szent Demeter kolostora Szávaszentdemeteren.

pedig főként Magyarországon adták el. A karavánok útvonalán állandó pihenőhelyek várták a kereskedőket, ezek emlékét őrzik többek közt a Görögszállás, Görögtanya helységnevek. Amikor a törökök 1769-ben elfoglalták és lerombolták a kézműiparáról híres és gazdag észak-ipteroszi Moszhopoliszt, mesteremberei a Monarchiában telepedtek le. Ebben az időszakban a görög kereskedők már nem csupán vándorkereskedelmet folytattak, hanem boltokat béreltek, mészárszékeket nyitottak, állatokat tartottak, pénzt kölcsönöztek. Anyagi és erkölcsi érdekeik védelmére különböző szervezeteket hoztak létre.

A magyarországi görög kereskedővilág gazdasági felvirágzását ezeknek a kompániáknak köszönheti. 1748-ban Gyöngyösön, Egerben, Miskolcon, Tokajban, Diószegen, Világosváron, Eszéken, Pesten, Péterváradon és Kecskeméten működtek a leggazdagabb kompániák. Heves megyében az első görög, szerb, örmény és más nemzetiségű kalmárok a török hódoltság idején jelentek meg. Tekintet nélkül nemzetiségükre, közös hitük alapján a gyöngyösi arnótoknak vagy görögöknek hívták őket. A gyöngyösi görögök 1740 óta kereskedő társulatban, az ún. arnót kompániában tömörültek. Szabad vallásgyakorlásuk biztosítva volt ugyan, de azzal a megkötéssel, hogy ha papot akarnak tartani, annak unitus (görög katolikus) papnak kell lennie. A gyöngyösi arnótok ezt nem tartották be; istentiszteleteiket saját szertartásuk szerint, titokban végezték. Emiatt a városi tanács többször megrendszabályozta őket, sőt 1741-ben megyegyűlési intézkedésben is részesültek. Miután ennek sem volt fogantatója, ugyanabban az évben kiutasították őket Gyöngyösről, de hamarosan visszatérhettek. Lélekszámuk akkoriban 300 fő körül volt. A gyöngyösi ortodoxok sokáig hiába fáradoztak azon, hogy saját templomot építhessenek, a város tanácsa ezt nem engedélyezte. Kérelmük eljutott egészen a királyig, de eredménytelenül, mivel a gyöngyösi tanács az udvarhoz olyan véleményezést terjesztett fel, hogy a görögöket ez a jog nem illeti meg, hiszen csak azzal a feltétellel kaptak letelepedési engedélyt, ha vallásuk szabad gyakorlásáról lemondanak. 1784-ben újabb folyamodványt nyújtottak be, s a rá következő évben megkapták a szabad vallásgyakorlási jogot, és engedélyt nyertek arra, hogy imaházat építsenek, de harang nélkül, pedig a leendő templom harangjait már 1792-ben, illetve 1793-ban beszerezték.

Mire a templom 1809-re elkészült, a városban már csak 40 görög család élt. Az új templomban az első istentiszteletet 1811-ben tartották meg, amikor a vörös márványból készült oltárasztal megérkezett Olaszországból. Az abba bevéselt görög nyelvű szöveg magyarul így hangzik: „Ezen szent templom Kasztória városából való Jappa Tamás és Theokarasz urak költségén épült, azok és szüleik örök emlékére. 1811. január 1.” Az egyik leghíresebb görög család a Sina család, amelynek tagjait, Györgyöt és fiát, Simont, a görögök mellett a románok is magukénak tekintik.³ Sina György, aki báróságot szerzett, Széchenyi Istvánnal együtt vett részt a Lánchíd megépítésében, és a hídépítés egyik legnagyobb finanszírozója volt. Anyagi támogatást nyújtott továbbá Széchenyi vasútépítési és folyamatszabályozási terveihez és vállalkozásaihoz is. A Monarchiában az Osztrák Nemzeti Bank igazgatója, és Görögország bécsi főkonzulja volt. Sina Simon a legnagyobb felajánlott

³ Dr. Petrusán György – Martyin Emília – Kozma Mihály: *A magyarországi románok*. http://www.jgytf.u-szeged.hu/tanszek/roman/pgy/publikaciok/moi_romanok.doc.

összeggel Széchenyi mellett a Magyar Tudományos Akadémia alapítója, majd igazgató tanácsának a tagja. Bőkezű mecénásként adakozott mind Magyarországon, mind Görögországban.

A ma Magyarországon élő görögök az 1946–1949 között lezajlott és a kommunista baloldal vereségével végződő polgárháború alatt, illetve azt követően menekültek Magyarországra.⁴ Ők és leszármazottaik alkotják a mai magyarországi görög közösséget. 1948 tavaszán a szemben álló felek között vetélkedés kezdődött, hogy a kormányerők, vagy a kommunisták mentenek-e ki több gyermeket az ország északi részén dúló polgárháború poklából. A kommunisták úgy ítélték meg, hogy délre menekített gyermekeiket majd ellenük fogják nevelni, a görög kormány pedig az erre adott ellenreakciót gyerekrablásnak minősítette. A görög kommunista párt gyermekmentő akciójának következtében mintegy 30 ezer, a legkülönbözőbb korú görög és kisebb számban macedón gyermek került külföldre. Magyarországon kívül Albánia, Bulgária, Románia, Jugoszlávia, Lengyelország is befogadott gyermekeket, hogy amíg a háború tart, illetve amíg a szocialista forradalom nem győzedelmeskedik Görögországban, addig a gyerekekről gondoskodjanak.

Magyarországra 1948-ban mintegy 3000 gyermek érkezett Albánián keresztül a néhány hónapos csecsemőktől egészen a serdülőkoron éppen csak átlépő fiatalokig. Felnőttek, szülők nem jöhettek a gyerekekkel. A görögországi falvakban 17-18 éves lányokra, „anyákra” bízta a gyerekeket, akik összetartották és gondozták a falujukból összeszedett 20-30 gyereket egészen Budapestig. Magyarországra érve a gyerekeket életkoruk szerint szétválasztották, és különböző ott honokba helyezték el őket, ahol megkezdődött magyar és görög nyelvű oktatásuk. A gyerekek számos esetben nem találták meg a szüleiket, nevelő otthonokban nőttek fel. Az itt felnőtt gyerekek – köztük sok értelmiségi –, felnőttként, hálájuk kifejezéséért Köszönjük Magyarország címmel kiállítást rendeztek, és könyvet adtak ki. A harcokban részt vett partizánok, illetve a kommunista erők hadseregének, az ELASZ-nak a tagjai, családtagjai és segítők – görögök és kisebb létszámban a Görögország északi részén élő és a polgárháborúban ugyancsak részt vett szláv ajkú macedónok – 1949-től kezdve menekültek a befogadó szocialista országokba, de sebesültek már korábban is érkeztek. Velük kb. 6000-re nőtt a magyarországi görög diaszpóra létszáma. A felnőttek azt gondolták, hogy hamarosan visszatérhetnek hazájukba, de a görögországi helyzet ezt nem tette lehetővé. Arról egyelőre nincs nyilvánosan fellelhető adat, hogy milyen rendszer szerint osztották el a menekülteket a különböző országok között. Előfordult, hogy egy család négy gyermeke Magyarországon volt, de miután édesapjuk meghalt a harcokban, édesanyjukat Prágába menekítették, és hiába kérte, hogy gyermekei közelében lehessen. Volt olyan is, akinek Görögországban maradt a családja és csak 25-30 év után találkozhattak ismét egymással.

A családdegysítés csak nagyon lassan haladt, és hosszú éveket kellett akkor is várni, ha a családtagok szocialista országokban éltek. A görögöket először Budapesten, a kőbányai volt dohánygyárban szükséglakásokba telepítették. Elkülönült életük azonban lassan

⁴ Az összefoglaló alapjául a Fokasz Nikossal 2008. szeptember 2-án készített interjú szolgált. Az interjúért itt is köszönetet mondok.

oldódott, szakmát tanultak, elkezdték Beloianisz falut építeni, majd szétszórták őket az ország ipari városaiba. Így kerültek nagyobb számban Miskolcra, Pécsre, Komlóra. A katonai junta bukásáig nehéz volt a kapcsolattartás az ott honiakkal, de 1974-ben a kommunista párt kihirdette, hogy „lehet hazamenni”. Ekkor sokan elindultak, de hazatelepedésüket nagyban akadályozta, hogy nem voltak sem görög, sem magyar állampolgárok, hontalanként, Magyarországon letelepedett külföldiként éltek még az itt született görög gyermekek is. Görögország bizalmatlan volt a kommunista hazatérők iránt. Az állampolgárság megszerzése ugyancsak hosszú éveket vett igénybe mind Magyarországon, mind Görögországban. A nyolcvanas években görög állampolgárságot (vissza)szerezett görögök jelentős része hagyta el Magyarországot és tért vissza véglegesen.⁵

A görög kisebbség létszáma

A legutóbbi, a 2001. évi népszámlálás során görög nemzetiségűnek 2509-en, görög anyanyelvűnek 1921-en vallották magukat. A görög nemzetiségi kulturális értékekhez, hagyományokhoz kötődők száma 6140 fő, míg 1974-en mondták azt, hogy családi, baráti körben használják a görög nyelvet. Idegen nyelvként 2860 fő beszéli a görög nyelvet Magyarországon. Az itt értékelt népszámlálás évében 366 személy volt az, aki csak az anyanyelvén, vagyis görögül beszélt. A magát görög nemzetiségűnek valló 2509 főből, a csupán magyar állampolgársággal rendelkezők száma 1775 volt, míg 479-en nem rendelkeztek magyar állampolgársággal.⁶ Az eredetileg tisztán görögök lakta település, Beloianisz lakosságának összetétele mára erősen megváltozott. Az anyaországba történő visszatelepülés következtében itt a görögök száma 1820 főről (1952. évi adat) napjainkra 283 főre csökkent. A 2001. évi népszámlálás adatai szerint a község 1185 lakójának többsége magyar, egyharmada görög. Ennek ellenére a település megőrizte görög jellegét. Beloianisz községnek görög polgármestere van.⁷

Szervezetrendszer

A kisebbségi önkormányzati rendszer keretében a magyarországi görögök 1998-ban 18 helyen, 2002-ben pedig 30 településen alakítottak önkormányzatot. A 2006. évi kisebbségi önkormányzati választások előkészítése időszakában a görög kisebbségi választói jegyzékre 52 településen 2451 magyar állampolgár jelentkezett. A helyi görög önkormányzati választáson legtöbben Pécssett vettek részt (252 fő), a görög választói jegyzékre feliratkoztak 59,15 százaléká. Jelenleg 34 görög települési kisebbségi önkormányzat működik. Területi szintű görög kisebbségi önkormányzatot Budapesten találunk. A Görög Országos Önkormányzat (GOÖ) 2007. március 21-én Budapesten tartotta alakuló ülését. A testület élére új elnök került, Koranisz Laokratisz személyében. Az országos önkormányzat

⁵ A szöveg összeállításában segítségemre voltak Fokasz Nikosz szíves információi.

⁶ <http://www.nepszamlalas.hu/hun/kotetek/04/tabhun/tabl01/load01.html>.

⁷ http://www.nemzetpolitika.gov.hu/index.php?main_category=4&action=view_item&item=583.

tagjainak száma 25. A közgyűlési képviselők két görög civil egyesület jelöltjeiként szereztek mandátumot, az országos testületben azonban nem képeztek elkülönülő frakciót a különböző szervezetek képviselői.

Az országos önkormányzat képviselőinek több mint fele korábban nem volt tagja a testületnek. Koranisz Laokratisz korábban a Fővárosi Görög Önkormányzat elnöke volt. A Magyarországi Görögök Országos Önkormányzata Budapesten, a Vécsey u. 5. sz. alatt található. Október 3-án a helyhatósági választások mellett a kisebbségi önkormányzatok jelöltjeire is szavaztak az előzetesen az adott kisebbség választási névjegyzékébe felvett szavazópolgárok. A görög nemzetiséghez tartozók 37 településen alakíthattak önkormányzatot, öt jelölő szervezet jelöltjei szereztek mandátumot. Legtöbbet a Magyarországi Görögök Kulturális Egyesülete (Syllogos) szerezte, szám szerint 88-at. A Görög Ifjúsági Egyesület (GIE) 46, a Helidonaki Görög Hagyományőrző Egyesület 7, a Csongrád Megyei Görögök Kulturális Egyesülete 4, míg a XVI. Kerületi Görög Hagyományőrző Egyesület 3 mandátumhoz jutott. Az országos és fővárosi görög önkormányzatokat 2011 első hónapjaiban választhatják majd meg a most mandátumhoz jutott képviselők. Mindkét önkormányzat megválasztására két szervezet állíthat listát, a Syllogos és a GIE.⁸

A Görög Országos Önkormányzat (MGOÖ) Tizenkét Évfolyamos Kiegészítő Görög Nyelvoktató Iskola hálózatot hozott létre.⁹ Az intézmény keretében Budapesten, Miskolcon, Pécsen, Tatabányán és Szegeden több mint 200 gyermek vesz részt görög oktatásban. A magyar állam normatív költségvetési támogatást ad az iskola működtetésére, valamint kiegészítő hozzájárulást biztosít a görög iskolai csoportok zene- és táncoktatása görögországi vendégtanárai költségeinek kiegészítéséhez. 2009 szeptemberében tovább nőtt a budapesti iskola tanulói létszáma. A korábbiakban 6 tanulócsoporthoz további 2 csoportot indítottak. A megfelelő elhelyezés érdekében az MGOÖ 2009 októberében egy önálló ingatlant vásárolt Budapest IX. kerületében, ahol a magyarországi görög közösség oktatási központját kívánja kialakítani.

A görög diaszpóra történelmének feldolgozására, kultúrája népszerűsítésére az MGOÖ Kutatóintézetet is működtet. A hazai görög kisebbség kulturális, szellemi, egyházi és tárgyi örökségét bemutató nagyszabású kiállítás nyílt meg 2009 áprilisában Budapesten.¹⁰ A Történeti Múzeum Budavári Palotájában több mint kétszázötven műtárgy került kiállításra. Az ikonok, ötvöstargyak és grafikák mellett egyházművészeti tárgyakat, könyvészeti ritkaságokat, leveleket és festményeket is felvonultat a gazdag emléktárhely, amely közgyűjteményeknek, egyházi gyűjteményeknek és magángyűjtőknek köszönhetően kerül a nagyközönség elé. A Görög Országos Önkormányzat által működtetett amatőr színjátszó társulat, a Neaniki Szkini 2009 februárjában sikeresen vett részt a Magyarországi Nemzetiségi Színházak Találkozóján. A budapesti Thália Színház nagytermében megtartott előadásuk a programsorozat különdíjjal elismert produkciója volt. A magyarországi hívő

⁸ <http://www.fgo.hu/index.php?page=hirek&full=1459>.

⁹ http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_kisebbssegek/2008/Kiteljesedo_kulturalis_autonomia_2003_2006/pages/037_gorog_nyelvoktato.htm.

¹⁰ http://www.nek.gov.hu/index.php?main_category=4&action=view_item&item=992.

görögség a keleti keresztény (görög ortodox) vallást gyakorolja. A közösség egyházi szervezete korábban a karlócai (szerb) metropolita jurisdictiója alá tartozott, majd 1949-ben a Magyar Ortodox Egyház keretében, a moszkvai pátriárka fennhatósága alá került, és 2000. óta a Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátus egyházi főhatóságát ismeri el, melynek elöljárója Ausztria metropolitája, Magyarország és Közép-Európa Exarchája. A Magyarországi Ortodox Exarchátusnak Budapesten, Kecskeméten, Szentesen és Beloiannis községben van parókiája. A 2001-es népszámlálás adatai szerint 2473 fő vallott a magát ortodox görög felekezethez tartozónak.

A közösség legjelentősebb civilszervezete a Magyarországi Görögök Kulturális Egyesülete, a *Sylogos*,¹¹ mely legfontosabb feladatának a görög nyelv, kultúra és hagyományok ápolását tekinti. Az egyesület célja a magyarországi görögök egységbe tömörítése, aktivizálása és bevonása a közösség, illetve az egyesület munkájába, nemzeti és kulturális identitásuk megőrzése és megerősítése, jogaik és érdekeik védelme és képviselete.¹² A görög nyelv továbbművelésének, oktatásának megszervezése, valamint az első és második görög diaszpóra kutatása, tanulmányozása, történelmének népszerűsítése. A görög kulturális és nemzeti hagyományok ápolása és népszerűsítése, öntevékeny hagyományőrző csoportok, együtt esek működésének elősegítése. Könyvtár és a görögséggel kapcsolatos dokumentáció működtetése és gyarapítása. Nemzeti évfordulók megünneplése, előadások, irodalmi műsorok, baráti találkozók és egyéb rendezvények szervezése, kiadványok megjelentetése. Az anyaországhoz fűződő kapcsolatok ápolása és további fejlesztése, együtt - működés az anyaországban és a világ más tájain működő görög társadalmi szervezetekkel és a Külföldi Görögök Tanácsa intézményeivel. A sokoldalú magyar-görög kapcsolatok fejlesztésében való aktív részvétel. Görög és magyar állami, egyházi, önkormányzati és egyéb társadalmi intézményekkel, egyesületekkel való kapcsolattartás, együtt működés. A magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek szervezeteivel való kapcsolattartás és együtt működés.

A magyarországi görögöknek jelenleg három folyóirata van, melyek *Kafeneio*, *Ellinismos* és *Sylogos* címen jelennek meg. A közszolgálati Magyar Televízióban görög nyelvű adások kéthetente láthatóak,¹³ a Magyar Rádió heti 30 perces görög nyelvű műsort sugároz az MR4-es csatornán.¹⁴ Budapest legjelentősebb kábelhálózatán elérhető a Görög Állami Közszolgálati Televízió műholdas programja. A görög közösség szervezetei szoros kapcsolatokat tartanak fenn az anyaország állami intézményeivel, amelyek mindenekelőtt a magyarországi görögség anyanyelve és kultúrája ápolását szolgálják.

¹¹ <http://www.sylogos.hu/forum.php>.

¹² <http://www.adhat.hu/szerv/egyszerv/3823.html>.

¹³ <http://premier.mtv.hu/Rovatok/Kisebbszegimusorok.aspx>.

¹⁴ www.radio.hu.